

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

M. Tvllii Ciceronis Epistolae

Cicero, Marcus Tullius

Halae Magdebvrgicae, MDCCLVII.

VD18 12794317

Liber Decimvs.

urn:nbn:de:gbv:45:1-17061

b. M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

ATTICVM,
LIBER DECIMVS.

ARGVMENTVM.

*Argumentum idem fere est libri hujus & superioris: Quæ-
vimoniam de perditis Cæsaris & Pompeji consiliis: Curionis
congressus, Proprætoris in Siciliam proficiscentis, largeque & li-
beraliter de sua Cæsarisque in Ciceronem voluntate pollicentis:
Quinti filii scelus, Romam profecti, Hirtioque, tum patris
tum patrui excedendi consilia indicantis: Deliberatio, an,
que in Hispania gerantur, exspectandum sit, ad quod & sui &
multi alii hortabantur: Cæsaris littera, ne quo progrediatur,
monentis: Cælii, ut aliquod oppidum eligat, vacuum a bello,
rogantis: Antonii, id ipsum, & mandatum sibi significan-
tis, ne quem Italia excedere permittat: Congressus cum Ser-
vio Sulpicio: Fuga Catonis ex Sicilia in Africam transmit-
tentis: firmum propositum proficiscenti, primum occulte,
postea palam. Scriptæ sunt epistolæ ex ante diem III. Non.
Aprilis, ad XIII Kalendas Junias, plus minus: iisdem, L.
Cornelio Lentulo, C. Claudio Marcello Coss.*

I CICERO ATTICO, S.

TERTIO nonas cum in Laterium fratris venissem,
accepi litteras, & paulum lectis a) respiravi: quod
post has ruinas mihi non acciderat. per enim ma-
gni æstimo, tibi firmitudinem animi nostri, & factum no-
strum probari. Sexto enim nostro quod scribis probari,
ita lætor, ut me quasi patris ejus, cui semper uni plurimum
tribui, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod sæpe
soleo

a) abest: lectis.

soleo recordari, dixit olim, nonis illis, illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?

Μὴ μόν, inquit ille, ἀτρεδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολομένην;
 Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυνθέσθαι.

Ejus igitur mihi vivit auctoritas; & simillimus ejus filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem salvare velim jubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longinquum tempus differs, (jam enim illum emptum pacificatorem perorasse puto; jam actum aliquid esse in confesso senatorum; senatum non enim puto) *b)* tamen suspensum me inde tenes, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. quid enim Flavio legionem & Siciliam dari scribas, & id jam fieri? quæ tu scelera partim parari, & jam cogitari, partim ex tempore futura censes? ego vero Solonis, popularis tui, ut puto, & jam mei *c)*, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in feditione non alterius utrius partis fuisset; nisi tu aliter censes; & hinc abero & filii. sed alterum mihi est certius: nec ^{p.} præripiam tamen; expectabo tuum consilium & eas ¹⁵⁵ ^{a.} literas, nisi alias jam dedisti, quas, scripsi, ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo alicunde audieris, sed te ipsum putare, me attractum iri, si de pace agatur: mihi omnino non venit in mentem, quæ possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit, exspoliare exercitu, & provincia Pompejum: nisi forte iste Summanus *d)* ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quiescat. nihil video, quod sperem, aut quid jam putem fieri posse; sed tamen hominis hoc ipsum probi, sed magnum fit ^{τῶν πολιτικωτάτων σκευμάτων e)}, veniendumne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit. quare, si quid ejusmodi venerit, ut arcessamur: (quod equidem non curo: quid enim essem de pace dicturus, dixi; ipse valde repudiavit) sed tamen, si quid acciderit, quid censeas mihi faciendum, utique scribito. nihil enim

B b b 2

mihi

b) senatum enim non puto.

c) jam etiam mei.

d) Summarinus.

e) probi est. & magnum τῶν π. &.

mihī adhuc accidit, quod maioris consilii esset. Trebatii, boni viri & civis, verbis te gaudeo delectatum: tuaque ista crebra ἐκφώνησις, ὑπέρευ, me sola adhuc delectavit. Litteras tuas vehementer exspecto, quas quidem credo jam datas esse. Tu cum Sexto servasti gravitatem eandem, quam mihī præcipis. Celer tuus disertus magis est, quam sapiens. De juvenibus, quæ ex Tullia audisti, vera sunt. M. Antonii istud, quod scribis, non mihī videtur tam re esse triste, quam verbo. hæc est ἄλη, in qua nunc sumus, mortis instar. aut enim mihī libere inter malos πολιτευτέον fuit, aut vel periculose cum bonis. aut nos temeritatem bonorum sequamur: aut audaciam improborum infectemur. utrumque periculosum est. at hoc, quod agimus, nec turpe, nec tamen tutum. Istum, qui filium Brundisium de pace misit (de pace idem sentio quod tu; simulationem esse apertam, parari autem bellum acerrime) legatum iri *f*) non arbitror; cujus adhuc, ut optavi, mentio facta nulla sit. eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare, quid sim facturus, si acciderit, ut legarer *g*).

2 CICERO ATTICO, S.

EGO cum accepissem tuas litteras nonis April. quas Cephalio attulerat, essemque Minturnis postridie mansurus, & inde prorinus; sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerenturque nihilo minus, quæ sine nobis agi possunt. λαλαγεῦσα jam adest, & animus ardet; nec est quicquam, quo, & qua. sed hæc nostra erit cura & peritorum. tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consiliis juvabis. res sunt inexplicabiles. fortunæ sunt committenda omnia. sine spe conamur ulla. si melius quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit. sed & tempus alienum est; & homini non amico nostra incommoda, tanta præsertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo.

CICE.

f) Grav. probat: me legatum iri non arbitror. *g*) leger.

CICERO ATTICO, S. 3

CVM, quod scriberem, plane nihil haberem, hæc autem reliqua essent, quæ scire cuperem; profectusne esset; quo in statu urbem reliquisset; in ipsa Italia quem ^{P.} cuique regioni, aut negotio præfecisset; ecqui essent ad ¹⁵⁶ Pompejum & ad consules ex senatus consulto de pace legati; cum igitur hæc scire, dedita opera has ad te litteras misi. feceris igitur commode, mihi que gratum, si me de his rebus, & si quid erit aliud, quod scire opus sit, feceris certio- rem. ego in Arcano opperor, dum ista cognosco. A. d. vii id. alteram tibi eodem die hanc epistolam dictavi; & pridie dederam mea manu longiorem. Visum te ajunt in regia; nec reprehendo: quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. sed exspecto tuas litteras: neque jam sane video, quid exspectem: sed tamen, etiam si nihil erit, id ipsum ad me velim scribas. Cæsar mihi ignoscit per litteras, quod non venerim; seseque in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod scribit, secum Tullum & Servium questos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisisset. homines ridiculos! qui cum filios misissent ad Cn. Pompejum circumspicendum, ipsi in senatum venire dubitarent. sed tamen exemplum misi ad te Cæsaris litterarum.

CICERO ATTICO, S. 4

MVLTAS a te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas; eam vero, quæ voluminis instar erat, sæpe legendam, sicuti facio: in qua non frustra laborem suscepisti: mihi quidem pergratum fecisti. quare, ut id, quoad licebit, id est, quoad scies ubi sumus, quam sæpissime facias, te vehementer rogo. at deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit jam nobis aut finis omnino, si potest, ^{b.} aut moderatio quædam, quod profecto potest. non enim jam quam dignitatem, quos honores, quem vitæ statum amiserim, cogito, sed quid consecutus sim, quid præstiterim, qua in laude vixerim: his denique in malis, quid intersit inter me & istos, quos propter omnia amissimus. hi

Bb b 3

sunt,

sunt, qui, nisi me civitate expulissent, obtinere se non posse putaverunt licentiam cupiditatum suarum: quorum societatis & sceleratae consensionis fides quo eruperit, vides. alter ardet furore & scelere, nec remittit aliquid, sed in dies ingravescit: modo Italia expulit: nunc alia ex parte persequi, ex alia provincia spoliare conatur: nec jam recusat, sed quodam modo postulat, ut, quemadmodum est, sic etiam appelletur, tyrannus. alter, is, qui nos sibi quondam ad pedes stratos ne sublevabat quidem, qui se nihil contra huius voluntatem aiebat facere posse, elapsus e socii manibus ac ferro, bellum terra ac mari comparat, non injustum ille quidem, sed cum pio, tum etiam necessarium, suis tamen civibus exitiabile, nisi vicerit; calamitosum etiam, si vicerit. horum ego summorum imperatorum non modo res gestas non antepono meis, sed ne fortunam quidem ipsam, qua illi florentissima, nos duriore confictati videmur. Quis enim potest, aut deserta per se patria, aut oppressa, beatus esse? & si, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil esse bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe sit: certe uterque istorum est miserrimus; quorum utrique semper patriae salus, & dignitas posterior sua dominatione, & domesticis commodis fuit. Praeclara igitur conscientia sustentor, cum cogito me de republica aut meruisse

^{p.} optime, cum potuerim: aut certe numquam, nisi divine,

¹⁵⁷ cogitasse: eaque ipsa tempestate everfam esse rempublicam, quam ego xiv annis ante prospexerim. hac igitur conscientia comite proficiscar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum ut ut jam acta aetas ^{b)}; quam propter pueros, quibus interdum videmur praestare etiam rempublicam debuisse: quorum quidem alter, non tam, quia maiore pietate est, me mirabiliter excruciat; alter, (o rem miseram! nihil enim mihi accidit in omni vita acerbius) indulgentia videlicet nostra depravatus, eo progressus est, quo non audeo dicere; &

ex-

^{b)} Grav. probat lectionem Helmst. & Ball. & vet. edd. quorum jam acta aetas.

exspecto tuas litteras. scripsisti enim, te scripturum esse plurima, cum ipsum vidisses. omne meum obsequium in illum fuit cum multa severitate: neque unum ejus, nec parvum, sed multa magna delicta compressi. patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. nam litteras ejus ad Cæsarem missas ita graviter tulimus, ut te quidem celaremus; sed ipsius videmus vitam insuavem reddidisse. hoc vero ejus iter, simulatioque pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. tantum scio, post Hirtium conventum, arcessitum ab Cæsare: cum eo, de meo animo ab suis rationibus alienissimo, & consilio relinquendi Italiam; & hæc ipsa timide. sed nulla nostra culpa est: natura metuenda est. hæc Curionem, hæc Hortensii filium, non patrum culpa, corruptit. jacet in mærore meus frater, neque tam de sua vita, quam de mea meruit. huic tu, huic tu malo affer consolationes, si ullas potes: maxime quidem illam velim; ea, quæ ad nos delata sint, aut falsa esse, aut minora. quæ si vera sint; quid futurum sit in hac vita, & fuga, nescio. nam si haberemus rempublicam, consilium mihi non deesset nec ad severitatem, nec ad diligentiam *i*). Hæc, sive iracundia, sive dolore, sive metu permotus, gravius scripsi, quam aut tuus in illum amor, aut meus postulabat. si vera sunt, ignoscas: si falsa, me libente eripies mihi hunc errorem. quoquo modo vero se res habeat *k*), nihil assignabis, nec patruo, nec patri. Cum hæc scripsissem, a Curione mihi nuntiatum est, eum ad me venire. venerat enim is in Cumanam vesperi pridie: id est idibus. si quid ejus igitur sermo ejusmodi attulerit, quod ad te scribendum sit; id in litteris adjungam. Præterit villam meam Curio, jussitque mihi nuntiarî, mox se venturum: cucurritque *l*) Puteolos, ut ibi concionaretur. concionatus est: rediit: fuit ad me sane diu. o rem fœdam! nosti hominem: nihil occultavit; in primis nihil esse certius, quam ut omnes, qui lege Pompeja condemnati essent, restituerentur; itaque se in Sicilia eorum

B b b 4

opera

i) indulgentiam.
bit.*k*) Græv. mallet e Ball. quoquo modo se res habe-*l*) concurrîtque.

opera usurum. de Hispaniis, non dubitabat, quin Cæsaris essent: inde ipsum cum exercitu, ubicumque Pompejus esset: ejus interitu finem Ilii *m*) fore: propius factum esse nihil: & plane iracundia elatum voluisse Cæsarem *n*) occidi Metellum tribunum plebis. quod si esset factum, cædem magnam futuram esse; permultos hortatores esse cædis; ipsum autem non voluntate, aut natura non esse crudelem, sed quod putaret popularem esse clementiam: quod si populi studium amisisset, crudelem fore: eumque perturbatum, quod intelligeret, se apud ipsam plebem offendisse de ærario. itaque ei cum certissimum fuisset, ante quam proficisceretur, con-
 P. 158
 a. turbato profectum. cum autem ex eo quærerem, quid videret? quod exemplum? quam rempublicam? plane fatebatur nullam spem reliquam: Pompeji classem timebat: quæ si esset, se de Sicilia abiturum. Quid isti, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laureati? si ab ipso, cur sex? Cupivi, inquit, ex senatus consulto surrepto: nam aliter non poterat. at ille impendio nunc magis odit senatum: a me, inquit, omnia proficiscuntur. cur *o*) autem sex *p*), quia duodecim nolui: nam licebat. Tum ego, quam vellem, inquam, petiisse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed veritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessisset. verum puta te impetrasse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse voles, de ea re nos inter nos locutos. quid autem illius interest, quoniam in senatum non venis, ubi sis? quin nunc ipsum minime offendisses, ejus causa si *q*) in Italia non fuisses: ad quæ ego, me recessum, & solitudinem quærere, maxime quod lictores haberem. laudavit consilium. quid ergo, inquam? nam mihi cursus in Græciam per tuam provinciam est: quoniam ad mare superum milites sunt. quid mihi, inquit, optatius? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc quidem est verum profecto *r*), ut non

m) belli. *n*) Cæsarem abest. *o*) cur del. *p*) sex autem.
q) legi vult cum Gron. quin *n. i. m.* offendisses ejus causam, si.
r) e conjectura P. Manutii: Ergo *h. q. e. vero* (vel vere) profectum.

non modo tuto, verum etiam palam navigaremus. reliqua in posterum diem distulit: ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dignum. Sunt autem, quæ præterii, inter regnumne esset expectaturus; an, quo modo dixerim? Ad se ille quidem deferri consulatum s), sed se nolle, in proximum annum. & alia sunt, quæ exquiram. Jurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Cæsarem. esse debet. quid enim, inquam, scripsit ad me Dolabella? dico, quid? affirmabat, cum scripsisset, quod me b. cuperet ad urbem venire, illum quidem gratias agere maximas, & non modo probare, sed etiam gaudere t). quid quaeris? acquievi. levata est enim suspicio illa domestici mali, & sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis: & quam ipse me invito, qua pro illo sit supplicandum! sed opus fuit Hirtio convento; est profecto nescio quid: sed velim quamminimo. & tamen eum nondum redisse miramur. sed hæc videbimus. Tu Oppios Terentiæ dabis. jam enim urbis unum periculum est. Me tamen consilio iuva, pedibusne Rhegium, an hinc statim in navem. ceterum, quoniam commoror, ego ad te statim habebō quod scribam, simul ut videro Curionem. De Tirone cura, quæso, quod facis, ut sciam, quid is agat.

CICERO ATTICO, S. 5

DE tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi visus sum, diligenter. de die nihil sane potest scribi certi, præter hoc; non ante lunam novam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significavit, se harum rerum exitum non videre. Quod mihi

B b b 5 man-

s) Græv. mallet: *an quomodo dixerit ille; ad se quidem deferri consulatum.*

t) Locum inquinatum e vert. Codd. vestigiis sic restituit Grævius: *Jurabat ad summam, quod nullo negotio fecerit, amicissimum Cæsarem esse debere. Quid enim, inquit, scripsit ad me Dolabella? dico quid? affirmabat eum scripsisse, quod me cuperet ad urbem venire. Illum quidem gratias agere maximas, me non modo probare, sed etiam gaudere.*

mandas de Quinto regendo, *οἰκονομίας*. tamen nihil præmittam. atque utinam tu! sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia *u*). ac valde requirere solebat. Commodius tecum Vectenus est locutus, quam ad me scripserat. sed mirari fatis hominis *x*) negligentiam non queo. cum enim mihi Philotimus dixisset *y*), H. S. L. emere de Canulejo diversorium illud posse, minoris etiam empturum, si Vectenum rogassem; rogavi, ut, si quid posset, ex ¹⁵⁹ ea summa detraheret: promisit: ad me nuper, se *z*) H. S. xxx emisse: ut scriberem, cui vellem addici: diem pecuniæ id. Novemb. esse. rescripsi ei stomachosius, cum joco tamen familiari. nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsi que ad eum, me a te certiore esse factum. Tu, de tuo itinere quid, & quando cogites, velim me certiore facias. A. d. xv kal. Maj.

6 CICERO ATTICO, S.

ME adhuc nihil, præter tempestatem, moratur. astute nihil sum acturus: fiat in Hispania quidlibet: & tamen reticenter *a*). meas cogitationes omnes explicavi tibi superioribus litteris. quocirca hæc sunt breves: & tamen, quia festinabam, eramque occupatior. De Quinto filio, fit a me quidem sedulo; sed *b*) nostri reliqua. Quod dein memones, & amice, & prudenter memones: sed erunt omnia facilia, si ab uno illo cavero. magnum opus est. mirabilia multa. nihil simplex, nihil sincerum. vellem, suscepisses juvenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego adstrinxi, relaxat. si sine illo possem, regerem: quod tu potes: sed ignosco: magnum, inquam, opus est. Pompejum pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. ego nunc, qua, & quo, videbo.

b. 7 CICERO ATTICO, S.

EGO vero Apuliam, & Sipontum, & tergiversationem istam probo: nec tuam rationem eandem esse duco, quam

u) ex Helmst. Grævius: *detuli*. malebat.

z) *abest se*.

x) *nominis*.
a) *reticee*.

y) Græv. *dixisset se*.
b) *sed abest*.

quam meam: non quin in republica rectum idem sit utrique nostrum: sed ea non agitur. regnandi contentio est; in qua pulsus est modestior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi vincit, nomen populi Romani deleatur necesse est: sin autem vincit, Sullano more, exemploque vincet. ergo hac in contentione neutrum tibi palam sentiendum, & tempori feruendum est. Mea causa autem alia est, quod beneficio vinctus ingratus esse non possum: nec tamen in acie, sed Melitæ, aut alio in loco simili oppidulo, futurum puto. nihil, inquires, iuvas eum, in quem ingratus esse non vis? immo minus fortasse voluisset. sed de hoc videbimus. exeamus modo: quod ut meliore tempore possumus, facit Adriano mari Dolabella, Fretensi Curio. Iniecta autem mihi spes quædam est, velle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum misi Philotimum libertum cum litteris; si vir esse volet, præclara *συνόδια*: sin autem; erimus nos, qui solemus. Curio mecum vixit, jacere Cæsarem putans offensione populari, Siciliaeque diffidens, si Pompejus navigare cœpisset. Quintum puerum accepi vehementer. avaritiam video fuisse, & spem magni congiarii. magnum hoc malum est. sed scelus illud, quod timueramus, spero nullum fuisse. hoc autem vitium, puto te existimare non nostra indulgentia, sed a natura profectum: quem tamen nos disciplina regimus. De Oppiis Veliensibus quid placeat, cum Philotimo videbis. Epirum nostram putabimus: sed alios cursus videbamus habituri.

CICERO ATTICO, S. 8

ET res ipsa monebat, & tu ostenderas. & ego videbam, de iis rebus, quam intercipi periculosum esset, finem inter nos scribendi fieri tempus esse. sed, cum ad me sæpe mea Tullia scribat, orans, ut, quid in Hispania geratur, expectem; & semper adscribat, idem videri tibi; idque ipse ^{p. 160} _{a.} etiam ex tuis litteris intellexerim: non puto esse alienum, me ad te, quid de ea re sentiam, scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi videtur, si nostras rationes ad Hispanientem casum accommodaturi essemus; quod fieri dici-

dicitis oportere. necesse est enim, aut, id quod maxime velim, pelli istum ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut confidere videtur, apprehendere Hispanias. si pelletur, quam gratus, aut quam honestus tum erit ad Pompejum noster adventus; cum ipsum Curionem ad eum transiturum putem? si trahitur bellum, quid expectem, aut quam diu? relinquatur, ut, si vincimur in Hispania, quiescamus. id ego contra puto: istum enim victorem magis relinquendum puto, quam victum, & dubitantem magis, quam fidentem suis rebus. nam eadem video, si vicerit, & impetum in privatorum pecunias, & exulum reditum, & tabulas novas, & turpissimorum honores, & regnum non modo Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. tacita esse poterit indignitas nostra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? & quidem illum rogari prius? præsto esse clientem tuum Clælium? C. Ateji Plagulejum? ceteros? sed cur inimicos colligo: qui meos necessarios, a me defensos, nec videre in curia sine dolore, nec versari inter eos sine dedecore potero. quid? si ne id quidem est exploratum, fore, ut mihi liceat; (scribunt enim ad me amici ejus, me illi nullo modo satisfacisse, quod in senatum non venerim) tamenne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo venditemus, quicum conjuncti ne
 b. cum præmio quidem voluimus esse? deinde hoc vide, non esse judicium de tota contentione in Hispaniis: nisi forte, iis amissis, arma Pompejum abjecturum putas: cujus omne consilium Themistocleum est. existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. itaque, qui numquam id egit, ut Hispaniæ per se tenerentur, navalis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. navigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, & ad Italiam accedet: in qua nos sedentes quid erimus? nam medios esse jam non licebit. classibus adversabimur igitur? quod malum in aliis scilicet c) tantum? denique quid turpius? Ain' tu,

c) malum majus scilicet tantum? sed & scilicet tantum deleri vult.

tu, Attice, sicin' absentis solus tuli scelus d)? ejusdem, cum Pompejo, & cum reliquis principibus non feram? quod si jam, misso officio, periculi ratio habenda est; ab illis est periculum, si peccaro: ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo vacuum inveniri potest: ut non sit dubium, quin turpiter facere cum periculo fugiamus; quod fugeremus etiam cum salute: non simul cum Pompejo mare transierimus. omnino non potuimus. exstat ratio dierum. sed tamen (fateamur enim, quod est; nec condamus quidem, ut possumus) fefellit ea me res, quæ fortasse non debuit, sed fefellit: pacem putavi fore: quæ si esset, iratum mihi Cæsarem esse, cum idem amicus esset Pompejo, nolui. senseram enim, quam iidem essent. hoc verens, in hanc tarditatem incidi. sed assequor omnia, si propero; si cunctor, amitto. & tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non hæc collegii nostri ab Appio, sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse video stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat; quippe qui florentissimus, ac novus, VI, VII diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbissimum venerit; qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, divitiarum in ærario. jam, quibus utatur vel focis, vel ministris, si ii provincias, si rempublicam regent, quorum nemo duomenses potuit patrimonium suum gubernare? non sunt omnia colligenda: quæ tu acutissime perspicis. sed tamen ea pone ante oculos: jam intelliges, id regnum vix semestre esse posse. quod si me fefellerit, feram, sicut multi clarissimi homines in republica excellentes tulerunt: nisi forte me Sardanapali vicem in suo e) lectulo mori malle censueris, quam exilio Themistocleo: qui cum fuisset, ut ait Thucydides, τῶν μὲν παρόντων δι' ἐλαχίστης βελῆς κράτις ἁγνώμων, τῶν δὲ μελλόντων ἐπὶ πλείστον τῶν γεννησομένων ἀριστοεικασῆς, tamen incidit in eos casus, quos vitasset, si
eum

d) An invalide hinc in absentis solus tuli scelus?

e) vice. pro suo mallet meo post Corradum, alios.

eum nihil fefellisset. etsi is erat (ut ait idem) qui τὸ ἀμεινον, ἢ τὸ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεί ἐτι προσώρα μαλιστα: tamen non vidit, nec quo modo Lacedæmoniorum, nec quo modo suorum civium invidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset & illa nox tam acerba Africano, sapientissimo viro, non tam dirus ille dies Sullanus callidissimo viro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellisset. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. corruat iste necesse est, aut per adversarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est adversarius unus acerrimus. id spero vivis nobis fore. quamquam tempus est, nos de illa perpetua jam, non de hac exigua b. vita cogitare. si quid acciderit maturius, haud sane mea multum interfuerit, utrum factum videam, an futurum esse multo ante viderim. quæ cum ita sint, non est committendum, ut iis pareamus, quos contra me senatus, ne quid respublica detrimenti acciperet, armavit. Tibi sunt omnia commendata; quæ commendationis meæ pro tuo in nos amore non indigent. ne hercule ego quidem reperio, quod scribam. sedeo enim πλῆθοῦν. etsi nihil umquam tam fuit scribendum, quam nihil mihi umquam ex plurimis tuis jucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suavissime diligentissimeque coluisti. valde eo ipsa delectata est: ego autem non minus; cujus quidem virtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? sit σοργή, sit summa σύντηξις; tamen nos recte facere, & bene audire vult. Sed hac super renimis; ne meam ipse συμπάθειαν jam evocem. Tu, si quid de Hispaniis certius, & si quid aliud, dum adsumus, scribes: & ego fortasse discedens dabo ad te aliquid; eo etiam magis, quod Tullia te non putabat hoc tempore ex Italia. Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione, Melitæ me velit esse; huic bello nolle interesse. eo velim tam facili uti possem, & tam bono in me, quam Curione. is ad Misenum vi nonas venturus dicebatur, id est hodie: sed præmisit mihi odiosas litteras, hoc exemplo:

ANTO-

ANTONIVS TRIB. PLEB. PROPRAET.
CICERONI IMP. S.

NISI te valde amarem, & multo quidem plus, quam tu putas, non extimuissem rumorem, qui de te prolatus est, cum praesertim falsum esse existimarem. sed quia te ^{P. 162} _{a.} nio plus diligo, non possum dissimulare, mihi famam quoque, quamvis sit falsa, magni esse. Te iturum trans mare, credere non possum, cum tanti facias Dolabellam, & Tulliam tuam, feminam lectissimam, tantique ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas, amplitudoque tua pæne carior est, quam tibi ipsi. sed tamen non sum arbitratus esse amici, non commoveri etiam improborum sermone: atque eo feci studiosius, quod judicabam duriores partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quæ magis a ζήλοστυπία mea quam ab injuria tua nata est. sic enim volo te tibi persuadere, mihi neminem esse cariorem te, excepto Cæsare meo, meque illud una judicare, Cæsarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serves, ejus fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius injuriam fecit: contra f) ne profugas, qui te, etsi non amabit, (quod accidere non potest) tamen saluum amplissimumque esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnæ curæ tuam vitam ac dignitatem esse scires.

Eodem die a Cæsare Philotimus attulit, hoc exemplo.

CAESAR IMP. CICERONI IMP. S.

ETSI te nihil temere, nihil imprudenter facturum judicaram; tamen permotus hominum fama, scribendum ad te existimavi, & pro nostra benivolentia petendum, ne quo progredereis proclinata jam re, qua integra etiam progrediendum tibi non existimasses. namque & amicitiae gravio- b. rem injuriam feceris; & tibi minus commode consulueris, si non fortunæ obsecutus videbere: (omnia enim secundissima nobis, adversissima illis accidisse videntur) nec cau- fam

f) contra enim ne.

sam fecutus: (eadem enim tum fuit, cum ab eorum consiliis abesse iudicasti) sed meum aliquod factum condemnasse: quo mihi gravius abs te nil accidere potest. quod ne facias, pro jure nostræ amicitiae a te peto. Postremo, quid viro bono, & quieto, & bono civi magis convenit, quam abesse a civilibus controversiis? quod nonnulli cum probarent, periculi causa sequi non potuerunt. tu, explorato & vitæ meæ testimonio, & amicitiae iudicio, neque tutius, neque honestius reperies quidquam, quam ab omni contentione abesse. xv. kal. Maj. ex itinere.

9

CICERO ATTICO, S.

ADVENTVS Philotimi (at cujus hominis, quam insulsi, & quam sæpe pro Pompejo mentientis ?) exanimavit omnes, qui mecum erant. nam ipse obdurui. Dubitabat nostrum nemo, quin Cæsar itinera repressisset: volare dicitur: Petrejus cum Afranio conjunxisset se: nihil affert ejusmodi. quid quæris? etiam illud erat persuasum; Pompejum cum magnis copiis iter in Germaniam per Illyricum fecisse: id enim ἀυθεντικῶς nuntiabatur. Melitam igitur, opinor, capeffamus, dum, quod g) in Hispania: quod quidem propemodum videor ex Cæsaris litteris ipsius voluntate facere posse; qui negat neque honestius, neque tutius mihi quidquam esse, quam ab omni contentione abesse. dices, ubi ergo tuus ille animus, quem proximis litteris? adest, & idem est. ^{p.} sed utinam meo solum capite decernerem! lacrimæ meorum ¹⁶³ ^{a.} me interdum molliunt, precantium, ut de Hispaniis expectemus. M. Cælii quidem epistolam, scriptam miserabiliter, cum hoc idem obsecraret, ut expectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam temere proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri: etsi meus quidem est fortior, eoque ipso vehementius commovet: nec quidquam, nisi de dignatione, laborat. Melitam igitur; deinde, quo videbitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid litterarum, & maxime si quid ab Afranio. Ego, si cum

g) quid.

cum Antonio locutus ero, scribam ad te, quid actum sit. ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio cum difficilis, tum etiam periculosa est. Servium exspecto ad nonas: & adigit ita Postumia, & Servius filius. Quarta nam leviolem esse gaudeo. Misi ad te Cœlii etiam litterarum exemplum.

COELIVS CICERONI, S.

EXANIMATVS tuis literis, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti; neque, id quod esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quod cogitares, aperuisti; has ad te ilico litteras scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me tibi prædixisse, neque temere monuisse; sed, postquam Cæsarem convenerim, sententiamque ejus, qualis futura esset parta victoria, cognorim, te certiolem fecisse. si existimas eandem rationem fore Cæsaris in dimittendis adversariis, & conditionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox, & sævum, cogitat, atque etiam loquitur. iratus senatui exiit: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt; si aliquid apud te nos, si vir optimus, gener tuus valemus: eorum fortunam non debes velle conturbare; ut eam causam, in cujus victoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. denique illud cogita, quod offensæ fuerit, in ista cunctatione te subiisse. nunc te contra victorem Cæsarem facere, quem dubiis rebus lædere noluisti, & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summæ stultitiæ est. vide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quod optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, exspecta; quas tibi nuntio adventu Cæsaris fore nostras. quam isti spem habeant amissis Hispaniis, nescio. quod porro tuum consili-

C c c

um

um fit ad desperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significasti, Cæsar audierat: ac simulatque, have, mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negavi, me scire: tamen ab eo petivi, ut ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percurrissem, & hoc a te præsens contendissem, atque omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas: nec ^{p.} te sciens, prudensque eo demittas, unde exitum vides ¹⁶⁴ nullum esse. quod si te aut voces optimatum commovent; ^{a.} aut nonnullorum hominum insolentiam & jactationem ferre non potes: eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum a bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. id si feceris, & ego te sapienter fecisse judicabo, & Cæsarem non offendes.

IO CICERO ATTICO, S.

ME CAECVM, qui hæc ante non viderim! nisi ad te epistolam Antonii. ei cum ego sæpissime scripsissem, nihil me contra Cæsaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitia; potuisse, si aliter sentirem, esse cum Pompejo; me autem, quia cum lictoribus invitus cursarem, abesse velle, nec id ipsum certum etiam nunc habere; vide, quam ad hæc *παροινικῶς*:

Tuum consilium quam verum est. nam qui se medium esse vult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de altera utra parte judicare videtur. sed ego is non sum, qui statuere debeam, jure quis proficiscatur, nec ne. partes mihi Cæsar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parvi refert, me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Cæsarem mittas, censeo, & ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum præsertim te amicitia; nostræ rationem habiturum esse pollicearis.

Habes *σκυτάλην Λακωνικήν*. omnino excipiam hominem.

nem. erat autem v non. venturus vesperi, id est hodie. cras igitur ad me fortasse veniet. tentabo audeam, nihil properare *b*); missurum ad Cæsarem clamabo me; cum paucissimis alicubi occultabor; carris hinc istis invitissimis *b*. evolabo, atque utinam ad Curionem! *σὺν θεῷ τοι λέγω.* magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. *δυσχερῶς* tua mihi valde molesta. medere amabo, dum est *ἀρχή*. De Massiliensibus gratæ tuæ mihi litteræ. quæso, ut sciam, quidquid audieris. Siciliam cuperem, si possem palam: quod a Curione effeceram. Hic ego Servium expecto. rogor enim ab ejus uxore & filio: & puto opus esse. Hic tamen Cytheridem *1*) secum lectica aperta portat, altera uxorem: septem præterea conjunctæ lecticæ amicarum sunt, an amicorum? vide, quam turpi leto pereamus: & dubita, si potes, quin ille, seu victus, seu victor redierit, eadem facturus sit. ego vero vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex istorum parricidio. Sed plura scribam, cum illum convenero. Juvenem nostrum non possum non amare: sed ab eo nos non amari, plane intelligo. nihil ego vidi tam *ἀνηθοποίητον*, tam aversum a suis, tam nescio quid cogitans. vim incredibilem molestiarum! sed erit curæ, & est, ut regatur. mirum est enim ingenium. *ἦθος ἐπιμελητέον.*

CICERO ATTICO, S.

II

OBSIGNATA jam epistola superiore, non placuit ei dari, cui constitueram, quod erat alienus. itaque eo die data non est. interim venit Philotimus, & mihi a te litteras reddidit: quibus quæ de fratre meo scribis, sunt ea quidem parum firma, sed habent nihil *ὑπερλον*, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil, quod non, quo velis, uno sermone possis perducere. ne multa; omnes *p.* suos, etiam quibus irascitur crebrius, tamen caros habet, *165*
a.

C c c 2

me

b) Græv. mallet: tentabo, ac dicam me nihil properare.

1) a Cicerone esse suspicatur Grævius quod est in Helmst. & Balliol. *Cytheridam*, quod dici possit: *Cythis* & *Cythis*.

me quidem se ipso cariore. Quod de puero aliter ad te scripsit, & ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere & de sorore, quæ scribis, molesta sunt, eoque magis, quod ea tempora nostra sunt, ut ego his mederi non possim. nam certe mederer. sed quibus in malis, & quain desperatione rerum simus, vides. Illa de ratione nummaria non sunt ejusmodi (sæpe enim audio ex ipso) ut non cupiat tibi præstare; & in eo laborat. sed si mihi Q. Axius in hac mea fuga H.S. xiii non reddit, quæ dedi ejus filio mutua, & utitur excusatione temporis; si Lepta; si ceteri; soleo mirari, de nescio quibus H.S. xx. cum audio ex illo se urgeri. vides enim profecto angustias. curari tamen ea tibi utique jubet. an existimas illum in isto genere lentulum, aut restrictum? nemo est minus. De fratre satis. de ejus filio, indulgit illi quidem suus pater semper; sed non facit indulgentia mendacem, aut avarum, aut non amantem suorum; ferocem fortasse, atque arrogantem, & infestum facit. itaque habet hæc quoque, quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia. quid enim dicam, hæc juventute? ea vero, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in quibus sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro, non; suas radices habent: quas tamen evellere profecto, si liceret. sed ea tempora sunt, ut omnia mihi sint patienda. ego meum facile teneo. nihil est enim eo tractabilius: cujus *k*) quidem misericordia languidiora adhuc consilia cepi: &, quo ille me certiore *l*) vult esse, eo magis timeo, ne in eum existam crudelior. Sed Antonius venit heri vesperi. jam fortasse ad me veniet, aut ne id quidem, quoniam scripsit, quid fieri vellet. sed ^{b.} scies continuo, quid actum sit. Nos jam nihil, nisi occulte. De pueris quid agam? parvone navigio committam? quid mihi animi in navigando censes fore? recordor enim, ætate cum illo Rhodiorum ἀφράκτω navigans, quam fuerim sollicitus. quid, duro tempore anni, actuariolo fore cen-

k) quojus.*l*) fortiozem.

centes? rem undique miseram! Trebatius erat mecum, vir plane, & civis bonus. quæ ille monstra, dii immortales! etiamne Balbus in senatum venire cogitet? sed ei ipsi cras ad te litteras dabo. Vectenum mihi amicum, ut scribis, ita puto esse: cum eo, quod ἀποτόμως ad me scripserat de nummis curandis, θυμικώτερον eram iocatus. id tu, si ille aliter acceperit, ac debuit, lenies. *Monetali* autem adscripsi, quod ille ad me, *Proconsuli*. sed quoniam est homo, & nos diligit, ipse quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO ATTICO, S. 12

QUIDNAM mihi futurum est? aut quis me non solum infelicioꝝ, sed jam etiam turpior? nominatim de me sibi imperatum dicit Antonius; nec me tamen ipse adhuc viderat, sed hoc Trebatio narravit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntque ea, quæ diligentissime sunt cogitata, tæterime? ego enim Curionem nactus, omnia me consecutum putavi. is de me ad Hortensium scripserat. Reginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mari *m*) negotii fore. quo me nunc vertam? p. undique custodior. sed satis lacrimis. πάρωρα πλευτέον¹⁶⁶ a. igitur, & occulte in aliquam onerariam corrependum. non committendum, ut etiam compacto prohibiti videamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, majora quædam consequemur. sit modo recte in Hispaniis: quamquam de ipsa Sicilia utinam sit verum! sed adhuc nihil secundi. concursus Sicularum ad Catonem dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere cœpisse. non credo, ut est luculentus auctor, potuisse certe tenere illam provinciam scio. ab Hispaniis autem jam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem: quamquam ipsum non videram, sed ex familiarissimo ejus audiebam. tu, quæso, si quid habebis novi. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quintum filium severius ad-

C c c 3 hibebo.

m) Græv. suspicabatur: in hoc mari.

hibebo *n*). utinam proficere possim! tu tamen eas epistolas, quibus asperius de eo scripsi, aliquando concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas. Servium expecto, nec ab eo quidquam *ὕγιες*. scies, quidquid erit. sine dubio errasse nos, confitendum est. at semel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta sunt imprudentius.

Ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι εἰσομεν, ἀχνύμενοί περ:
 in reliquis modo ne ruamus. jubes enim de profectioe mea providere. quid provideam? ita patent omnia, quæ accidere possunt, ut ea si vitem, sedendum sit cum dedecore & dolore: si negligam, periculum est, ne in manus incidam perditorum. sed vide, quantis in miseriis simus. optandum interdum videtur, ut aliquam accipiamus ab istis quamvis acerbam injuriam, ut tyranno in odio fuisse videamur. quod si nobis is *ο*) cursus, quem speraram, pateret; effecissem aliquid profecto, ut tu optas & hortaris, dignum nostra mora. sed mirificæ sunt custodiae: & quidem ille ipse Curio suspectus. quare vi, aut clam agendum est: & si vi, forte & cum tempestate: clam autem istis in quo si quod *σφάλμα*, vides quam turpe est. trahimur: nec fugiendum, si quid violentius. De Caelio, sæpe mecum agito; nec, si quid habuero tale, dimittam. Hispanias spero firmas esse. Massiliensium factum cum ipsum per se luculentum est, tum mihi argumento est, recte esse in Hispaniis. minus enim auderent, si aliter esset, & scirent: nam & juncti, & diligentes sunt. Odium autem recte animadvertis significatum teatro. Legiones etiam has, quas in Italia asumpsit, alienissimas esse video. sed tamen nihil inimicius, quam sibi ipse. illud recte times, ne ruat. si desperarit, certe ruet. quo magis efficiendum aliquid est, fortuna velim meliore, animo Caeliano. sed primum quidque; quod, qualecumque erit, continuo scies. Nos juveni, ut rogas, suppeditabimus, & Peloponnesum ipsam sustinebimus. est enim indoles: modo aliquod hoc sit *ἦθ*

καὶ τοῦ

n) Grav. legendum censet: *cohibebo*.

ο) *is del.*

κακία ἀδολον ρ). quod si adhuc nullum est, esse tamen potest: aut ἀρετή non est διδακτόν: quod mihi persuaderi non potest.

CICERO ATTICO, S. 13

EPISTOLA tua gratissima fuit meæ Tullia, & mehercule mihi. semper secum aliquid afferunt tuæ litteræ. scribes igitur: ac, si quid ad spem poteris, ne dimiseris. Tu Antonii leones pertimescas cave. nihil est q) illo homine jucundius. attende *περὶ τὴν πολιτικῆν*. evocavit litteris e municipiis denos: & III viri venerunt ad villam ejus mane. ^{P. 167} primum dormiit ad H. III. deinde, cum esset nuntiatum, ^{a.} venisse Neapolitanos & Cumanos, (his enim est Cæsar iratus) postridie redire jussit: lavari se velle, & *περὶ κοιλιαλιστίαν γίνεσθαι*. hoc here effecit. hodie autem in Ænariam transire constituit. exulibus reditum pollicetur. Sed hæc omittamus, de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi litteras. De Tirone gratum. Vectenum diligo. Vestorio reddidi. Servius pridie nonas Maji Minturnis mansisse dicitur, hodie in Liternino mansurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature videbit, mihi que dabit argumentum ad te epistolæ. jam enim non reperio, quid tibi scribam. Illud admiror, quod Antonius ad me ne nuntium quidem, cum præsertim me valde observarit. videlicet [aut aliquid atrocius de me imperatum est r)] coram negare mihi non vult. quod ego nec rogaturus eram: nec, si impetrassem, crediturus. nos tamen aliquid excogitabimus. Tu, quæso, si quid in Hispaniis: jam enim poterit audiri: & omnes ita expectant, ut, si recte fuerit, nihil negotii futurum putent. ego autem nec, retentis his, confectam rem puto; neque, amissis, desperatam. Silium & Ocellam, & ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri video. etsi, ut opinor, habes *κέλητα ἄσκηον*.

C c c 4

CI-

p) διδαχῆ ἀδολόν. q) Græv. sic conjiciebat: Tu Antonii leones ne pertimescas. Nihil est. vel: Tu Antonii leones pertimescas? Na, nihil est &c. r) videlicet aliquid atrocius de me imperatum esse.

14 CICERO ATTICO, S.

O VITAM miseram! majusque malum, tam diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur! Servius, ut antea scripsi, cum venisset nonis Maji, postridie ad me b. venit. nē diutius te teneam, nullius consilii exitum invenimus. numquam vidi hominem perturbatiorem metu: neque hercule quidquam timebat, quod non esset timendum; illum sibi iratum, hunc non amicum; horribilem utriusque victoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniarum, qua erui nusquam, nisi ex privatorum bonis posset. atque hæc ita multis cum lacrimis loquebatur, ut ego mirarer eas tam diuturna miseria non exaruisse. mihi quidem etiam lippitudo hæc, propter quam non ipse ad te scribo, sine ulla lacrima est, sed sæpius odiosa est propter vigilias. quamobrem quidquid habes ad consolandum, collige, & illa scribe, non ex doctrina, neque ex libris: nam id quidem domi est; sed nescio quo modo imbecillior est medicina, quam morbus: hæc potius conquire, de Hispaniis, de Massilia: quæ quidem satis bella Servius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores esse dicebat. hæc igitur si habebis, & talia. & quidem paucis diebus aliquid audiri necesse est. sed redeo ad Servium. Distulimus omnino sermonem in posterum: sed tardus ad exeundum: multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filii militia Brundisina. unum illud firmissime asseverabat, si damnati restituerentur, in exilium se iturum. nos autem ad hæc, & ipsum certo fore s), & quæ jam fiebant, non esse leviora; multaque colligebamus. verum ea non animum ejus augebant, sed timorem, ut jam celandus magis de nostro consilio, quam ad idem videretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Cælio cogitabimus.

CICE-

s) probat lectionem Lambini, quam sensus postulat: *Et id ipsum certo fore.*

CICERO ATTICO, S.

15 p.
168 a.

SERVIVS cum esset apud me, Cephalio cum tuis literis vi id. venit: quæ nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus (etenim hæ quoque, quæ in his locis sunt, labare dicuntur.) eodem die Funiulanus a te attulit litteras, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat: debet autem mihi multos nummos, nec habetur locuples. nunc ait se daturum, cui expensos tulerit: moram in tabellariis; si apud te esset, qua satisfacisses, daret t). quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad majora redeamus. Quod optas, Cælianum illud maturefcit. itaque torqueor, utrum ventum exspectem. vexillo opus est: convolabunt. Quod suades, ut palam; prorsus assentior: itaque me profecturum puto. tuas tamen interim litteras exspecto. Servii consilio nihil expeditur. omnes captiones in omni sententia occurrunt. unum C. Marcello cognovi timidiorum; quem consulem fuisse pœnitet. ὦ πολλῆς ἀγενεΐας! qui etiam Antonium confirmasse dicitur, ut me impediret; quo ipse, credo, honestius. Antonius autem vi id. Capuam profectus est: ad me misit, se, pudore deterritum, ad me non venisse, quod me sibi succensere putaret. ibitur igitur, & ita quidem, ut censes; nisi cujus gravioris personæ suscipiendæ spes erit ante oblata. sed vix erit tam cito. Allienus autem prætor putabat aliquem, si ego non, ex collegis suis. quivis licet, dummodo aliquis. De sorore laudo. b. De Quinto puero, datur opera. spero esse meliora. De Quinto fratre scito eum non mediocriter laborare de usura: sed adhuc nihil a L. Egnatio expressit. Axius de XII millibus pudens. sæpe enim adscripsit, ut Gallio, quantum is vellet, darem. quod si non scripsisset, possemne aliter? & quidem sæpe sum pollicitus: sed tantum voluit cito. me vero adjuvarent his in angustiis. sed dii istos! verum alias.

C c c 5

Te

t) Nunc ait se daturum: cui expensum tulerit, morari: tabellariis, si apud te esset, quam satisfacisset, daret.

Te a quartana liberatum gaudeo, itemque Piliam. Ego, dum panes, & cetera in navem parantur, excurro in Pompejanum. Veſtено velim gratias; quod studiosus u). Si quemquam nactus fueris, qui perferat; litteras des ante, quam discedimus.

16 CICERO ATTICO, S.

COMMODVM ad te dederam litteras de pluribus rebus, cum ad me bene mane Dionysius fuit: cui quidem ego non modo placabilem me præbuissem, sed totum remissem, si advenisset qua mente tu ad me scripseras. erat enim sic in tuis litteris, quas Arpini acceperam, eum venturum facturumque, quod ego vellem. ego volebam autem, vel cupiebam potius, esse eum nobiscum. quod quia plane, cum in Formianum venisset, præciderat, asperius ad te de eo scribere solebam. at ille perpauca locutus, hanc summam habuit orationis; ut sibi ignoscerem; se rebus suis impeditum nobiscum ire non posse. pauca respondi, magnum accepi dolorem. intellexi fortunam ab eo nostram despectam esse. quid quæris? fortasse miraberis: in maximis horum temporum doloribus hunc mihi scito esse. velim, ut tibi amicus sit. hoc cum tibi opto, opto ut beatus sis. erit enim tamdiu. Consilium nostrum spero vacuum periculo fore. nam & dissimulabimus, & ut opinor, acerrime adſervabimus. navigatio modo sit, qualem opto. cetera, quæ quidem consilio provideri poterunt, cavebuntur. tu, dum adsumus, non modo quæ scieris, audierisve, sed etiam quæ futura providebis, scribas velim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, & si tenuisset, omnes boni ad eum se contulissent, Syracusis profectus est ante diem VIII kal. Maj. ut ad me Curio scripsit. utinam, quod ajunt, Cotta Sardiniam teneat! est enim rumor. o, si id fuerit, turpem Catonem! Ego, ut minuerem suspicionem profectiois, aut cogitationis meæ, profectus sum in Pompejanum a. d. III id. ut ibi essem, dum, quæ ad navigandum

*) sit additum est.

dum opus essent, pararentur. cum ad villam venissem, ventum est ad me; centuriones trium cohortium, quæ Pompejis sunt, me velle postridie; (hæc mecum Ninnius noster) velle eos mihi se & oppidum tradere. at ego tibi postridie a villa ante lucem, ut me omnino illi ne viderent. quid enim erat in tribus cohortibus? quid, si plures, quo apparatu? cogitavi eadem illa Cœliana, quæ legi in epistola tua; quam accepi, simul & in Cumanum veni, eodem die: & simul fieri poterat, ut tentaremur. omnem igitur suspicionem sustuli. sed cum redeo, Hortensius venerat, & ad Terentiam salutatum diverterat; sermone erat usus honorifico erga me. tamen eum, ut puto, videbo. misit enim puerum, se ad me venire. hoc quidem melius, quam collega noster Antonius: cujus inter lictores lætica mimia portatur. Tu, quoniam quartana cares, & nedum morbum removisti, sed etiam gravedinem, te vegetum nobis in Græcia siste; & litterarum aliquid interea.

CICERO ATTICO, S.

17

PRID. idus Hortensius ad me venit scripta epistola. vellem cetera ejus. quam in me incredibilem ἐκτένειαν! qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epistola tua: quam prius quam aperuissem, dixi ei, te ad me de eo scripsisse antea, ut feceras. deinde, epistola lecta, cumulatifime cetera: & hercule hominem probo. nam & doctum, & probum existimo ^z). quin etiam navi ejus me, & ipso convectorum usurum puto. Crebro refricat lippitudo, non illa quidem perodiosa, sed tamen quæ impediatur scriptionem meam. Valetudinem tuam jam confirmatam esse & a vetere morbo, & a novis tentationibus, gaudeo. Ocellam vellem haberemus. videntur enim esse hæc paullo facilio- ra. nunc quidem æquinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat. id si ἀρχαῖος erit, utinam idem maneat Hortensius! siquidem adhuc ^y) erat: liberalius esse nihil potest. De diplomate admiraris, quasi nescio cujus te fla-
gi-

^z) Græv. placebat: & hercule hominem & doctum & probum existimo.
^y) siquidem ut adhuc.

gitiū infimularem. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem venerit. ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare; (etenim audieram, nemini aliter licere) eo te habere censebam, & quia pueris diploma sumpseras. habes causam opinionis meæ: & tamen velim scire, quid cogites, in primisque si quid etiam nunc novi est. xvii. kal. Jun.

p. 18

CICERO ATTICO, S.

170
a.

TVLLIA mea peperit xiiii kal. Jun. puerum ἐπιταμνιαῖον. quod ἠυτόκησεν, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillum est. Me mirifice tranquillitates adhuc tenuerunt, atque majore impedimento fuerunt, quam custodia, quibus asservor. nam illa Hortensina z) omnia fuere infantia. ita fiet homo nequissimus. a Salvio liberto depravatus est. itaque posthac non scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim Κωρυκαῖοι videntur subauscultare, quæ loquor. Tu tamen, si quid de Hispaniis, sive quid aliud, perge quæso scribere; nec a) meas litteras expectaris, nisi cum, quo opto, pervenerimus, aut si quid ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda & spissa. Ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. Formias nunc sequimur, eâdem nos fortasse furia persequentur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita. dubitas igitur, quin nos in hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te ad me de benivolentia scripsisse, & de suspicione. egi gratias. de altero ei me purga. equem tu hominem infeliciorem? non loquor plura, ne te quoque excruciem. ipse conficior, venisse tempus, cum jam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim.

M. TVL-

z) Hortensiana.

a) malebat Græv. ne.

M. TVLLII CICERONIS b.
EPISTOLARVM

AD
ATTICVM,
LIBER VNDECIMVS.

ARGVMENTVM.

Silentur menses fere novem. Conscendit enim, ut ad Pompejum navigaret, VII Id. Junii, Lentulo & Marcello Coss. ut ex epistola VII. ad Terentiam cognosci potest; & ex eo tempore scriptæ litteræ, ad mensem Februarium, præter primas libri hujus, nullæ inveniuntur. Nam cum Caesar, a colloquio illo Ciceronis, quo de penultima epistola proximi libri agitur, Romam se contulisset; pecuniamque ex sanctiore ærario, nequidquam repugnante L. Metello Tribuno pleb. abstulisset: rebus nonnullis ad suum arbitrium constitutis, Italiaque Antonio tradita & commendata, ipse in Hispaniam, contra Pompeji legatos exercitum duxit: quo tempore Cicero in Macedoniam VII Id. Junii, ut diximus, transmisit, unde priores quatuor epistolæ datæ sunt: sed C. Casare II & Servilio Isaurico Coss. ante pugnam Pharsalicam, partim ex castris Pompeji, partim Dyrrachio. Nam Caesar, devictis legatis illis, Hispaniaque rebus compositis, Romam reversus, consulque cum Isaurico declaratus, exeunte, ut ait Dio, ut Plutarchus Prid. Non. Jan. jam exercitum in Epirum deportaverat. Reliquæ autem epistolæ Brundisio; quo jam acie devicto & fugato Pompejo, Cicero se contulerat, datæ sunt, nisi fallor, mense Octobr. Nam ad Terentiam scribens, libro epistolarum ad ipsam, pridie Non. Novemb. Quod nos (inquit) in Italiam salvos venisse gaudes, &c. ut ante eas, Brundisio aliæ datæ fuerint. Fuit autem Brundisii menses minimum undecim: ab exitu, inquam, Octobris, ad VI kal. Octobris, anni sequentis: ut recte subducenti menses fluxerint plus minus XXI. quo toto tempore Caesar & cum Pompejo